

بسم الله الرحمن الرحيم
وزارت جهاد كشاورزی
سازمان تحقیقات و آموزش كشاورزی
مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع

طرح شناخت مناطق اکولوژیک کشور

تیپهای گیاهی منطقه آبادان

از:

حسین صالحی

هماهنگ کننده ملی:

مسعود شکویی

صالحی، حسین
طرح شناخت مناطق اکولوژیک کشور: پوشش گیاهی
منطقه آبادان/ از حسین صالحی؛ هماهنگ کننده ملی
مسعود شکویی. - تهران: موسسه تحقیقات جنگلها و
مرايع، ۱۳۸۲.

د. ۶۱ ص.: نقشه، جدول، نمودار.

ISBN 964-473-152-2: ۶۰۰۰ ریال

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیفا.
عنوان اصلی: Hosein Salehi. Vegetation
types of Abadan area.

کتابنامه: ص. ۵۹ - ۶۱.

۱. پوشش گیاهی -- ایران -- آبادان.
الف. شکویی، مسعود. ب. موسسه تحقیقات جنگلها و
مرايع. ج. عنوان. د. عنوان: پوشش گیاهی منطقه
آبادان.

۶۳۵/۹۶۴.۹۵۵۵۳۲

SB۴۳۲/ص۴

۸۲-۱۰۴۷

کتابخانه ملی ایران

کمیته انتشارات

محمدحسین عصاره
پرویز باباخانلو
حسین میرزائی ندوشن

عادل جلیلی
عبدالرحمن حسینزاده
علی اصغر معصومی

عباس قمری زارع

شناسنامه

نام کتاب : طرح شناخت مناطق اکولوژیک کشور، پوشش گیاهی منطقه آبادان
تألیف : حسین صالحی
ویراستار علمی : سید حسن کابلی
ویراستار ادبی : هوشنگ فرخجسته
ناظر چاپ : حسن سالارنیا
از انتشارات : مؤسسه تحقیقات جنگلها و مرايع
سال انتشار : ۱۳۸۱
نوبت چاپ : اول
تیراژ : ۱۵۰۰
چاپخانه : فرشیه
قیمت : ۶۰۰۰ ریال

۱۵۰۰۰ ریال (به همراه نقشه ۱:۲۵۰۰۰۰)

۱۲۰۰۰ ریال (لوح فشرده حاوی نقشه رقومی)

شابک : ۹۶۴-۴۷۳-۱۵۲-۲

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	سپاسگزار.....
۳	مقدمه.....
۶	چکیده.....
۱۰	۱- اهداف.....
۱۲	۲- روش بررسی.....
۱۲	۲-۱- جمع‌آوری اطلاعات، گزارشها و نقشه‌ها.....
۱۳	۲-۲- عملیات میدانی.....
۱۳	۲-۳- جمع‌بندی و تهیه نقشه و ارائه گزارش نهایی.....
۱۴	۳- خصوصیات منطقه مطالعاتی.....
۱۴	۳-۱- کلیات.....
۱۴	۳-۲- موقعیت و مساحت گستره مورد مطالعه.....
۱۷	۳-۳- آب و هوا.....
۱۷	۳-۳-۱- ریزش‌های جوی.....
۱۷	۳-۳-۲- دما.....
۲۴	۳-۴- زمین‌شناسی و ژئومورفولوژی.....
۲۵	۳-۵- هیدرولوژی.....
۲۶	۳-۶- منابع خاک و اراضی.....
۲۶	۳-۶-۱- منابع خاک.....
۲۶	۳-۶-۲- منابع اراضی.....
۲۹	۳-۷- کشاورزی و دامداری.....
۳۱	۴- تشریح علائم روی نقشه.....
۳۳	۵- تشریح تپه‌های گیاهی.....
۳۸	۵-۱- گروه تپه‌های گیاهی <i>Aeluropus</i>

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
..... <i>Aeluropus lagopoides</i> تیپ گیاهی ۵-۱-۱	۳۸
..... <i>Aeluropus littoralis-Scirpus maritimus</i> تیپ گیاهی ۵-۱-۲	۴۰
..... <i>Atriplex leucoclada-Suaeda fruticosa</i> تیپ گیاهی ۵-۲	۴۱
..... <i>Halocharis</i> گروه تپهای گیاهی ۵-۳	۴۱
..... <i>Halocharis sulphurea-Aeluropus lagopoides</i> تیپ گیاهی ۵-۳-۱	۴۲
..... <i>Halocharis sulphurea-Bienertia cycloptera</i> تیپ گیاهی ۵-۳-۲	۴۲
..... <i>Halocnemum</i> گروه تپهای گیاهی ۵-۴	۴۳
..... <i>Halocnemum strobilaceum-Aeluropus lagopoides</i> تیپ گیاهی ۵-۴-۱	۴۳
..... <i>Halocnemum strobilaceum-Salicornia europea</i> تیپ گیاهی ۵-۴-۲	۴۵
..... <i>Matricaria aurea-Trigonella uncata</i> تیپ گیاهی ۵-۵	۴۶
..... <i>Phragmites australis-Typha australis</i> تیپ گیاهی ۵-۶	۴۷
..... <i>Psylliostachys spicata-Seidlitzia rosmarinus</i> تیپ گیاهی ۵-۷	۴۸
..... <i>Scirpus maritimus</i> گروه تپهای گیاهی ۵-۸	۵۰
..... <i>Scirpus maritimus-Aeluropus littoralis</i> تیپ گیاهی ۵-۸-۱	۵۰
..... <i>Scirpus maritimus-Typha australis</i> تیپ گیاهی ۵-۸-۲	۵۱
..... <i>Seidlitzia rosmarinus-Psylliostachys sp.</i> تیپ گیاهی ۵-۹	۵۳
..... <i>Suaeda fruticosa-Seidlitzia rosmarinus</i> تیپ گیاهی ۵-۱۰	۵۴
..... <i>Typha australis-Scirpus maritimus</i> تیپ گیاهی ۵-۱۱	۵۵
..... منابع	۵۹

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول شماره (۱): خلاصه مشخصات تپهای گیاهی منطقه آبادان	۹
جدول شماره (۲): داده‌های هواشناسی ایستگاه تبخیرسنجی شادگان	۲۱
جدول شماره (۳): حداکثر سرعت باد با دوره برگشتی ۲ تا ۱۰۰,۰۰۰ سال	۲۲
جدول شماره (۴): استفاده‌های اصلی از اراضی در حال حاضر در منطقه مورد مطالعه آبادان	۳۰
جدول شماره (۵): نشانه‌های معرف تپهای گیاهی منطقه مورد مطالعه آبادان	۳۲
جدول شماره (۶): راهنمای تپهای گیاهی منطقه مورد مطالعه آبادان	۳۴

فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار شماره (۱): استفاده از اراضی در شرایط حاضر در منطقه آبادان	۸
نمودار شماره (۲): نمودار آمبروترمیک ایستگاه هواشناسی شادگان	۲۲
نمودار شماره (۳): موقعیت ایستگاههای هواشناسی منطقه مطالعاتی در اقلیم نمایی آمبرژه	۲۳
نمودار شماره (۴): فراوانی تپهای گیاهی منطقه مورد مطالعه آبادان	۳۶

فهرست نقشه‌ها

عنوان	صفحه
نقشه نمایشی شماره (۱): موقعیت منطقه مورد مطالعه آبادان در سطح کشور	۱۵
نقشه نمایشی شماره (۲): وضعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه آبادان	۱۶
نقشه نمایشی شماره (۳): میانگین همبارش سالانه منطقه مورد مطالعه آبادان	۱۸
نقشه نمایشی شماره (۴): میانگین همدمای سالانه منطقه مورد مطالعه آبادان	۱۹
نقشه نمایشی شماره (۵): میانگین همتبخیر سالانه منطقه مورد مطالعه آبادان	۲۰
نقشه نمایشی شماره (۶): تپه‌های گیاهی منطقه مورد مطالعه آبادان	۳۷

سپاسگزاری

طرح ملی شناخت مناطق اکولوژیک از سال ۱۳۶۹ به همت جمع زیادی از همکاران به اجرا درآمده است. در استان خوزستان نیز این فعالیت در حال انجام است و نتیجه آن کتابهایی است مانند گزارش حاضر که تقدیم می‌شود. بی‌شک مساعدت‌ها و راهنمایی‌های کلیه مسئولان و همکاران در سطح ملی شایسته تحسین است، به ویژه از همکاران مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع که در چاپ گزارشها مساعدت نمودند، تشکر می‌کنم.

جناب آقای دکتر عادل جلیلی، رئیس محترم مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع با ارائه رهنمودهای ارزنده خویش همواره مشوق اجرای این طرح بودند و در تمامی موارد با همکاری جناب آقای دکتر عصاره، معاونت محترم پژوهشی مؤسسه و جناب آقای دکتر مهدی فرح‌پور، رئیس محترم بخش تحقیقات مرتع ما را در انجام این کار مهم تشویق نمودند.

آقای مهندس سیدتقی میرحاجی در بازخوانی و تنظیم نهائی کتاب آقای مهندس سیدحسن کابلی در تولید نقشه رایانه‌ای در محیط سامانه‌های اطلاعات جغرافیایی و خانم نرگس سیاره‌گار در حروف چینی و صفحه‌آرایی کتاب همکاری نمودند، از همه این عزیزان سپاسگزار می‌باشیم.

بازدیدهای میدانی (صحرائی، دریایی، مناطق باتلاقی و مناطق بهم‌ریخته و پاکسازی نشده جنگلی) با مساعدت همکاران به ویژه آقایان مهندس حمید هویزه و عبدالکاسم حسونی‌زاده انجام پذیرفت که بدین وسیله از زحمات نامبردگان تشکر و قدردانی می‌شود.

از همکاران مهندس محمد حسن صالحه شوشتری و مهندس سامی باوی که در مسافرتها دریایی همراه گروه مطالعاتی بوده و به نحوی در پیشبرد مطالعات طرح، سهیم بودند سپاسگزاری می‌نماید.

از آقای دکتر ولی الله مظفریان به لحاظ همکاری در زمینه شناسایی برخی گونه‌های گیاهی، همچنین از آقایان مهندس حاتم و قدم‌زاده که ترسیم و مساحی اولیه نقشه‌ها را به عهده گرفتند و از آقای علی محمد کرامت به لحاظ قبول زحمت تایپ اولیه این گزارش تشکر می‌نماید.

وظیفه خود می‌دانم از آقای مهندس صفی‌خانی مدیریت محترم و آقای مهندس امیدبخش معاون پژوهشی و آقای مهندس نمازی مسئول بخش تحقیقات منابع طبیعی به خاطر فراهم آوردن امکانات صحرائی و ستادی سپاسگزاری نمایم.

یاد همکار بسیار عزیزمان روانشاد مهندس نجفی معاونت وقت هماهنگی مرکز تحقیقات منابع طبیعی و امور دام استان خوزستان که در انجام این مهم ما را یاری نمودند گرامی باد.

حسین صالحی

۱۳۸۱

مقدمه

مدیریت صحیح منابع طبیعی تجدید شونده، بدون شناخت علمی و همه جانبه آن امکان پذیر نیست. به رغم اهمیت بین المللی و ارزشهای خاص و متعدد زیست محیطی هور^۱ شادگان و سواحل خورهای خلیج فارس و مناطق اطراف آنها در منطقه مورد مطالعه نوشتار چندانی در معرفی منابع طبیعی منطقه صورت نگرفته است.

بر اساس ویژگیهای اکولوژیکی حاکم بر منطقه مطالعاتی، به ویژه گستره هور شادگان و سواحل خورهای خلیج فارس که رستنی های آنها از جهت تولید علوفه برای احشام و ارزش اکولوژیکی و زیستگاهی برای پرندگان و آبزیان در اکوسیستمی با چرخه حیاتی نسبتاً پایدار نقش اصلی دارند، اهمیت موضوع روشن می شود. بدین مفهوم که وجود گیاهان بن در آب نظیر لویی، چولان، نی و ... در تأمین علوفه دامها و تغذیه پرندگان از آنها و همچنین موضوع پس خور (Feed back) و بازگشت مواد، باعث حاصلخیزی رویشگاه گشته و بر مبنای فرآیند یاد شده گیاهان غوطه ور در آب و پلانکتونها گسترش یافته و بدین ترتیب منابع تغذیه ای آبزیان از گیاهان مذکور تأمین می شوند.

پوشش گیاهی منطقه مطالعاتی به عنوان منبع تولید علوفه به صورت چرای مستقیم احشام بزرگ جثه به ویژه گاومیش و نیز به صورت قطع و برداشت و تعلیف دستی در طول سال و چرای مستقیم دامهای کوچک جثه نظیر گوسفند و بز پس از پس روی آب هور و خشک شدن سواحل خورها و همچنین تأمین مواد اولیه صنایع دستی و صنعتی ارزش اقتصادی فراوانی دارد. تأکید می شود که به طور کلی پوشش گیاهی هورها و سواحل خورهای خلیج فارس در منطقه مطالعاتی همه ساله و به طور مستمر مورد استفاده جانوران علف چر و آب چر قرار

۱- در استان خوزستان به مناطق تجمع آب و نیزار هور اطلاق می شود.

می گیرند، براساس مطالعات و محاسبات انجام شده (صالحی و هویزه ۱۳۷۴) میزان $1,629,357/5$ تن بیوماس گیاهی که به صورت تولید اتوتروفی^۱ گیاهان ماکروفیت است و ارزشی^۲ معادل $407,339,398,250$ ریال دارد، همه ساله و بدون هیچگونه هزینه در وضعیت و شرایط فعلی در محدوده هورشادگان تولید می شود.

یادآوری این نکته ضرورت دارد که متأسفانه از دیرباز در پهنه هورشادگان در منطقه مطالعاتی، از آتش سوزی مصنوعی پوشش گیاهی به عنوان ابزاری در مدیریت علفزار استفاده می شود، نظر به اینکه آتش سوزی چه طبیعی و چه عمدی در هر محل واقع شود، در مجموعه حیاتی و غیرحیاتی محیط مؤثر می باشد، به عنوان یک عامل محیطی محدود کننده در رویشگاههای مختلف شمرده می شود، تبیین تأثیرات آن بر اکوسیستم یاد شده تحقیقات لازم را می طلبد.

«طرح شناخت مناطق اکولوژیک» توسط مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع و با همکاری مراکز تحقیقات منابع طبیعی و امور دام استانها از جمله استان خوزستان پیگیری می شود. این قبیل طرحها با اهداف متعدد شناخت توانایی بالقوه موجود پوشش گیاهی و دسترسی به اطلاعات و رهیافتهای مفید به منظور برنامه ریزی صحیح طرحهای تحقیقاتی کاربردی از طریق شناخت قابلیتها و محدودیتهای حاکم بر رویشگاههای تپه های گیاهی و جهت گیری در راستای بهره گیری اصولی از تولید پوشش گیاهی به مورد اجرا گذاشته شده اند. همچنین با تهیه نقشه رستنی ها، در واقع آینده ای از مجموعه شرایط موجود عرصه های مختلف و به عنوان سند و مرجع علمی جهت بررسی دینامیکی توالی و تواتر رستنی ها و ارزیابی تحول ترکیب پوشش گیاهی و رویشگاه آن در پژوهشهای آینده و به منظور پرهیز از قضاوت نادرست ناشی از عدم

1- Autotrophes

۲- ارزش ریالی واحد وزن علوفه معادل ارزش ریالی کاه در منطقه در سال مطالعاتی منظور و محاسبه گردید.

شناخت کافی از شاخصهای اکولوژیکی منطقه در اختیار محققان و مجریان طرحهای

منابع طبیعی قرار خواهد گرفت.

www.ketab.ir

چکیده

طرح ملی «شناخت مناطق اکولوژیک کشور» با هدف اصلی تهیه نقشه پوشش گیاهی و یا به بیانی دیگر تدوین موازاتیکی از نقشه‌های تپه‌های گیاهی کشور و رستگاه آنها مورد بررسی قرار گرفت تا از طریق شناخت قابلیت‌ها و محدودیت‌های حاکم بر رویشگاه تپه‌های گیاهی و دسترسی به اطلاعات و رهیافتهای مفید، معیارهای علمی در تعیین موقعیت پایگاههای تحقیقاتی کشور لحاظ شود.

طرح حاضر در سطحی برابر ۱,۴۱۶,۰۰۰ هکتار در بخش جنوبی جلگه خوزستان و سواحل خلیج فارس اجرا گردیده است. مطالعه به روش پیمایش صحرایی واحدهای روی زمین مشخص و بعد به روش نمود ظاهری و با توجه به ترکیب گونه‌ای، پوشش گیاهی مورد بررسی واقع شده و براساس یک یا دو گونه غالب تپه‌های مختلف گیاهی مشخص و محدوده هر تپه گیاهی بر روی نقشه‌های توپوگرافی ترسیم گردید.

در این مطالعه گستره یک برگ نقشه توپوگرافی با مقیاس ۱:۲۵۰,۰۰۰ سری K551 شماره NH39-5 به نام «آبادان» با مختصات جغرافیایی ۳۰ درجه تا ۳۱ درجه عرض شمالی و ۴۹ درجه تا ۴۹ درجه و ۳۰ دقیقه طول شرقی مورد بررسی قرار گرفت.

گسترش تپه‌های گیاهی در عرصه‌ای به وسعت ۵۱۶۹۷۱ هکتار است که برابر ۳۶/۵۰ درصد اراضی منطقه مطالعه می‌باشد. پدیده‌های دیگر مجزا شده شامل اراضی زراعی آبی، دیم و باغها به وسعت ۴۶۶۵۸۷ هکتار با فراوانی ۳۲/۹۵ درصد، اراضی بدون پوشش گیاهی (پوشش گیاهی کمتر از ۲ درصد) به وسعت ۲۲۸۵۴۳ هکتار با فراوانی ۱۶/۱۴ درصد، اراضی ساخته شده به وسعت ۱۸۷۵ هکتار با فراوانی ۰/۱۳ درصد و سطوح آزاد آبها به وسعت ۲۰۲۰۳۲ هکتار با فراوانی ۱۴/۲۶ درصد است. توزیع کاربریهای اصلی اراضی در منطقه مورد